



Ն. Ս. ՕՆՈՒԹԻԻՆ ՎԵՂ. Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Գոհ ենք և ուրախ: Հանգոյցը լուծուած է: Ինչ որ լաւատես իղձերէ թելադրուած նախազգացում մը ըսել տուած էր մեզի քանիցս՝ «Սիոն»ի այս սիւնակներուն մէջ, իրականացաւ լրիւ:

Նոյեմբեր 10 ին, Էջմիածնի նուիրական կաթողիկէին ներքեւ բացուեցաւ Ազգային-Եկեղեցական Ընդհանուր Ժողովը. երկու օր ետքը, նոյեմբեր 12 ի շաբաթ օրը, ի յանգ ելաւ կաթողիկոսական ընտրութիւնը, եւ Մայր Աթոռոյ պատուական Տեղակալը՝ Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեան, որ, բացի Հոգեւոյս Տ. Գէորգ Ե. ի վերջին տարիներուն միջոցին յայտնաբերած իր արդիւնաւոր գործունէութենէն, անոր վախճանումէն յետոյ ևս, Աթոռոյ պարապուեցեան երկուքուկէս տարիներուն ընթացքին, լիովին արժեցուցած էր փորձ՝ կիրթ՝ գործունեայ՝ ազգի և եկեղեցւոյ սիրով տոգորուն և լաւագոյն ձեռնհասութիւններով օժտուած հոգևորականի իր առաւելութիւնները, ընտրուեցաւ, և յաջորդ կիրակի օրն իսկ, նոյեմբեր 13, օծուեցաւ կաթողիկոս Ամենայն Հայոց:

Մանրամասնութիւններ անշուշտ հետզհետէ աւելի հանգամանօրէն պիտի տեղեակ ընեն մեզ՝ ամէնքս իրաւամբ շահագրգռող հարցերու եւ իրադարձութեանց, մասնաւորապէս բարեկարգութեան հարցին շուրջ եղած տնօրինութեանց մասին. բայց այն քիչն ալ՝ զոր ունինք — հեռագրական հակիրճ տուիքներէ քաղուած — ընտրութեան առթիւ զէթ՝ բովանդակալից է ինքնին, և կրնայ առաջնորդել մեր մտածումին, անկաշկանդ դատումի լոյսին տակ տեսնելու համար իրողութիւնը:

Առաջին կէտը՝ որ ուրախութիւն պէտք է առթէ ամբողջ ազգին, այն է թէ ընտրողները Լուսաւորչի աթոռին առջև կրցած են մտածել և համաձայնիլ իրական արժանիքի մը վրայ: Կը նոտրադրեմ վերեւի այդ մէկ բառը, անոր մէջէն ցոյց տալու համար միայն այն թեք մտայնութիւնը, որով սկիզբէն ի վեր զրեթէ ամբողջովին վարակուած կը թուէր հանրային կարծիքը՝ խորհելով թէ քուէները հարկադրօրէն պիտի կեդրոնանային դուրսէն, այսինքն եկեղեցւոյ ոչ-բարեկամ ազդեցութիւններէ մատնանշուած թեկնածուի մը վրայ...

Այս մտայնութեան շուրջը սկսեր էր — ընտրութեան օրը վերջնապէս նշանակուելէն ետքը մանաւանդ — կեդև կապել տեսակ մը մտավախութիւն

ևս՝ թէ մեծամասնական ամբողջարութեան ցոյցեր պատգամաւորներու ընտրութիւնը և մեկնումը պիտի արգիլէին նոյն իսկ Խորհրդային երկիրներուն մէջ, եւ յետոյ պիտի արգիլէին բուն հայրապետական ընտրութիւնը Վաղարշապատի մէջ:

Հեռագիրը, ինչպէս հովի թեթեւ շունչ մը՝ ծուխի խոշոր ծուէնները ցրւեց՝ ցնդեց նպատակաւոր յերիւրումներով կարկատուած ալդ կասկածանքները:

Գոհունակութեան արժանի երկրորդ պարագան, որուն առջևն ներելի չէ լուծեամբ անցնիլ, արդարամիտ այն կեցուածքն է, զոր Հայաստանի Կառավարութիւնը ցոյց տուաւ ոչ միայն Խորհրդային սահմաններէ ներս սպրդող հայ հասարակութեանց, այլ և արտասահմանեան զաղութներու պատուիրակութեանց հանդէպ:

Ստոյգ է թէ այս վերջիններուն անցադրական գործողութեանց մասին ցանկացուած փութկոտութիւնը ցոյց չտրուեցաւ առաջին իսկ վայրկեանէն. բայց ա՛յլ աւելի ճիշդ է թէ անոնցմէ ոչ մին մերժուեցաւ՝ երբ հասաւ ժամանակը: Յապաղումը թերեւ կարելի ըլլայ բացատրել՝ պատգամաւորներուն մուտքը ճիշդ ժամանակին արտոնելով, անոնց՝ իրենց պարտականութենէն տարբեր գործերով զբաղելու ժամանակ չթողելու զգուշութեամբ, ինչ որ բոլորովին անհասկնալի չէ Խորհրդային երկիրներու դեռ ներկայ քաղաքական կացութիւնը ունեցող վայրերու համար: Բայց ներկայացող բոլոր պատգամաւորներուն հանդէպ անխտորոէն ցոյց տրուած բարեհաճութիւնը ամենէն պերճախօս փաստն է, հաստատող՝ թէ այդ ուղղութեամբ ի դէպս կամ յանդէպս վերադրումներն ու ենթադրութիւնները ամէնքն ալ արդիւնք էին կասկածամտութեանց:

Առ ի չզոյէ ստուգուած տեղեկութեանց, դեռ կանխահաս կը զտնենք արտայայտուիլ այն մասին եւս թէ Կառավարութիւնը իրօք նիւթական դիւրութիւններ տրամադրած է, պատուիրակներուն էջմիածնի մէջ հանգիստին և կեցութեան համար, ինչպէս հաղորդած էին նոյն ինքն էջմիածնական ալրուրներէ բղխած թղթակցութիւններ:

Բայց ինչ որ ամենէն աւելի միտիւթարական է եւ ամէն մասամբ զնահատելի, այն իրողութիւնն է մանաւանդ թէ Ամենայն Հայոց Լիգհանրական Հայրապետի ընտրութիւնը, դարերէ ի վեր այս առաջին անգամն ըլլալով, Մայր Աթոռոյ մէջ կատարուեցաւ ազգային օրէնքի համեմատ, այսինքն ազգին եկեղեցին ներկայացնող պատգամաւորներու տեսութեանն ու կամքին համաձայն պայմաններու մէջ, բոլորովին հետեւողութեամբ այն կանոնադրին, զոր հոգեւոյս Գէորգ Ե. Կաթողիկոս տարիներ առաջ իմաստութիւնը ունեցած էր տնօրինելու և հրամանակարգելու, նկատի առնելով ստեղծուած նոր կացութիւնը:

Անշուշտ ազգին կամքն էր միշտ որ կ'ընտրէր իր եկեղեցիին պետը, եւ մեր բոլոր հայրապետները, վերջինէն եւ իր նախորդներէն, Իզմիրլեանէն եւ Խրիմեան Հայրիկէն սկսեալ մինչև իրենց նախադոյն նախորդները, ազգին ցանկացածներն ու կամեցածներն եղած են ընդհանրապէս. բայց խոստովանիլ պարտինք վերապէս թէ ազգին կամքը մինչև դեռ երէկ կը կատարուէր արքունական որոշողութեան և երկընտրանքի ձևական այնպիսի պայմանադրականութիւններով, որ կարծիքի ազատութիւնը կամ անկախութիւնը, երեւութապէս զէթ, շատ բան կը կորսնցնէր իր իմաստէն և արժէքէն:

Ներկայ ընտրութիւնը, յայտնի է, զերծ մնաց այս անպատեհութիւններէն:

Ներկար դարերէ ի վեր՝ առաջին անգամ է որ կ'ունենանք ոչ միայն կատարելապէս ազդովին ընտրուած կաթողիկոս՝ Էջմիածնի մէջ, այլ նաեւ Լոս Անջելէսի Պատգամաւորական ժողովէն նոյն իսկ ընտրուած Հոգեւոր ժողով:

Պէտք է նշաւորութենէ վրիպեցնել սակայն որ իրերը կատարեցին այսպէս զոհացուցիչ ընթացք մը, ո՛չ թէ դէպքերու պատմական դասաւորման, կամ, ինչպէս սովորութիւն եղած է ըսել, պարագայից տրամաբանական շարայարման հետեանքով, այլ որովհետեւ, մէկ կողմէն՝ սկիզբէն չպակեցաւ ընտելւած բարեշնչան աշխատանքի յարատեւութիւնը, եւ միւս կողմէ՝ հետզհետէ կարծես աւելցան բարեյօժար նկատառման տրամադրութիւնները:

Ազգին և եկեղեցիին համար բախտաւորութիւն մըն էր արդարեւ որ ամէն կերպով տաղանապալից ատեն մը, որպիսի եղաւ արդարեւ պատերազմի եւ յետպատերազմեան ժամանակի այս տասնութամեայ շրջանը, Մայր-Աթոռոյ մէջ ունեցանք ընտիր հոյ մը պատուական եպիսկոպոսներու, որոնք ոչ միայն իրենց համալսարանական լուրջ կրթութեամբը՝ այլ նաեւ ազգային և հոգեւորական կեանքի իրենց իրատես ըմբռնողութեամբ ու փորձառութեամբ, ի զուլս ունենալով ներկայ նորընտիր Ս. Հայրապետը, իրենց սիրտն ու միտքը ի սպաս դրին Լուսաւորչի Աթոռին պահպանութեան անյետաձգելի պարտականութեան, բացատրելու համար, ուր որ պէտք էր, բովանդակ Հայութեան Էջմիածնի հանդէպ տածած հոգեւոր զգացմանց մէկ կողմէ բանաւորութիւնը՝ ազգային տեսակէտով նոյն իսկ, և օրինաւորութիւնը՝ իրաւական ըմբռնումներով, և միւս կողմէ՝ այդ զգացումներուն զոհնաւորուած չըլլալը որ եւ է քաղաքական հայեցողութեամբ:

Այս վերջին կէտին մէջ է իսկապէս հարցին ծանրութեան կեդրոնը, եթէ կ'ուզէ՞ք՝ առեղծուածին բանալին. — Կարենալ ճանչցնել Հայ եկեղեցւոյ ոգին՝ անոնց որ կանխակալ համոզումներով կը դիտեն զայն: Բաւական է այսքանը. մնացեալը բարեացակամութեան և իմաստութեան խնդիր է միայն:

Հայաստանեայց եկեղեցին, հակառակ իր սերտօրէն ազգային նկարագրին, ընդունակ է ընտել քաղաքական դերակատարութեանց: Իր ազգայնականութիւնը կը կայանայ իր ժողովուրդին ցեղային զիտակցութեան պահպանումին մէջ միայն. այսչափ՝ և ոչինչ աւելի: Յեղային այդ զգացումէն անիկա ոչ մէկ ատեն է ուզած ատաղձներ նիւթել միջացեղային հակակրօնական կամ քաղաքական հաշիւներու. ընդհակառակն, իր ազդեցութիւնը հայ ժողովուրդին ճակատագրին վրայ՝ խաղաղաւէտ եղած է միշտ, ներքին եւ արտաքին ուղղութեանց վրայ հաւասարապէս:

Անիկա իր հոգեւորական կոշումին կցորդ նկատած է ազգային զիտակցութեան մշակումի գործը՝ լոկ իբր բարոյական հարց ցեղային արժանապատուութեան, ինչ որ քրիստոնէութեան բնական և ինքնայատուկ արդիւնքը եղած է ամէն ժողովուրդի մէջ ուր քարոզուած է առաջին անգամ: Այդ սահմանէն դուրս, և անկէ ներս իսկ, աշխարհի քաղաքական դրութեանց նկատմամբ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ տեսութիւնը եղած է միշտ աւետարանական և առաքելական. «Աս-

տուժոյ տալ ինչ որ Աստուծոյ է, եւ կայսեր՝ ինչ որ կայսերն է»։ Ընդունիլ կրօնական և քաղաքական ոլորտներու անշատութիւնը, չծառայեցնել մին միւսին, եւ ճանչնալ իր մօտ կամ վերեւ զոյացած քաղաքական կամ պետական կազմակերպութեանց օրինաւորութիւնը, իրեւ անհրաժեշտ պայման մարդկային կարգի պահպանման։

Իր այս ուղղախոհ վարուեցողութեան շնորհիւ է որ Հայաստանեայց Եկեղեցին, դարերու երկար և տաժանելի այն ճամբուն վրայ՝ որ իր կեանքն ու պատմութիւնն է եղած, կրցաւ պահպանել իր ժողովուրդին ազգային ինքնութիւնն ու բարոյական կեանքը, անոր այս երկու կենսական յատկութեանց վրայ սպառնազին ահաբեկութեամբ խուժող ամենէն անազորոյն զօրութիւններուն խոկ հասկցնելով ի վերջոյ անոնց սրբութիւնն ու օրինաւորութիւնը։

Հայաստանի Կառավարութիւնը, որուն ամենէն բանաւոր և բացորոշ մտահոգութիւններէն մին կը թուի հայ ժողովուրդին ցեղական ինքնութեան պահպանումին իղձը, չունինք տարակոյս թէ պիտի ուզէ այս մասին իրեն աջակից մը միայն տեսնել Հայ Եկեղեցւոյ կազմակերպութեան մէջ. բաւական է որ կամենայ հասկնալ զայդ. ու բաւական է մանաւանդ որ մարդիկ, որոնց պարտքն է այդ, կարենան հասկցնել զայդ իրեն խօսքով և զործքով միանգամայն։

Իր կրկնենք. երևոյթները քաջալերական են. Աստուծոյ նախախնամող Աջը կը հսկէ Հայ Եկեղեցւոյ ճակատագրին վրայ. ողջմտութիւնը և բարեյօժարութիւնը չէ որ կը պակսին Էջմիածնի մէջ. հասկցողներ և հասկցնողներ միանգամայն կան այնտեղ՝ Մայր-Աթոռոյ շուրջը. մարդիկ՝ որ իրենց անկեղծ խօսքովն ու ընթացքովը կը զօրացնեն եւ կը պայծառացնեն եկեղեցիին զիրքն ու ոգին աշխարհիկ իշխանութեան մօտ։

Լուսաւորչակրօն հայութիւնը, կ'ուզէի ըսել ազգն ամբողջ, պէտք է կարենայ գնահատել այս սրտապնդիչ կացութիւնը։

Յարգա՞նք անոր՝ որ ննջեց իւրոյ անմահութեան, Վշտալի Հայրապետին, Գէորգ Ե.ի. յարգա՞նք նաև անոր որ խմաստուն և բարի զործունէութեան մը խոստումներով կուգայ, Խորէն Ա.ի, պիտի փափաքէի ըսել՝ մեր յուսալի Հայրապետին։

Կ'անցնին և կուգան անհատները. բայց կը մնայ սկզբունքը, երբ կենդանի է սէրը. կը յաջորդեն հայրապետներն իրարու, բայց կը մնայ Հայրապետութիւնն Ամենայն Հայոց, վասնզի անմեռ են Հայութեան Հաւատքն ու Յոյսը։

Էջմիածին, սուրբ եւ փարելի տեսիլ, զոր հայութեան հոգւոյն մէջ ընդ միշտ և խորազոյն տպաւորեց մեր հոգիներուն լուսատու Հայրը, ազգ ու ժողովուրդ ամէնքս նորէն ոտքի կեցած ենք քու ամբիժ յուշքիդ առջև, մեր հոգիներուն բովանդակ երկիւղածութեամբը երկնաւոր Քահանայապետին ուղերձուած՝ երգելու համար։

«... միշտ անշարժ պահեա՛լ զԱթոռ Հայկազնեայս»։

* * *